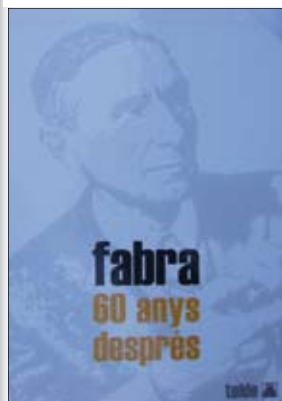

Pompeu Fabra Vida i obra

Jordi Ginebra i Joan Solà,
Pompeu Fabra. Vida i obra,
Ed. Teide,
Barcelona 2007.

Certament aquest llibre és una aportació al coneixement de Pompeu Fabra, sobretot al coneixement de la seva obra lingüística, consistent en l'estudi aprofundit de la llengua i la tasca, ben reeixida, de redreçament i fixació de l'idioma. Jordi Ginebra i Joan Solà no s'estan de dir, un cop i un altre, que el resultat del treball de Fabra és, en general, excel·lent, malgrat inevitables mancances, oblidats, etc. Ara bé, sorprèn el lector una certa ambivalència: al costat de grans elogis en la valoració de l'obra de Fabra per part dels autors d'aquest llibre, hi ha moments en què la infravaloren i la discuteixen sense fonament (posem per cas, la següent afirmació: «Per exemple, en l'establiment de l'ús de les preposicions *per* i *per a* tot invita a concloure que Fabra va partir d'una anàlisi poc acurada de la llengua clàssica», p. 165, a).

El volum *Pompeu Fabra. Vida i obra* aporta moltes dades d'interès que ajuden a comprendre més bé el treball del Mestre. Entre molts altres aspectes interessants a què podríem al·ludir, notem l'apartat «Usos personals de Fabra» (pp. 62-67), tot el capítol 3, dedicat a la seva preparació (científica), i l'esforç de síntesi del capítol 6 sobre les obres principals del nostre gramàtic.

De tant en tant, com sol passar en molts estudis, també en el de Ginebra i Solà que aquí ens ocupa hi trobem comentaris discutibles, a parer nostre, com ara quan els autors afirmen (p. 90) que és un «disbarat incompreensible» pronunciar amb essa sorda i sense neutralitzar la *a* el fragment «sa» de la paraula «rosa» en la tornada «d'una ro, ro, ro, / d'una sa, sa, sa, /...» en la nadala *El desembre congelat*. De fet, quan usem metalingüísticament un mot àton, tendim a pronunciar-lo com a tònic (cf., per exemple, «estudi de les preposicions *per* i *per a*, o dels pronoms *en* i *hi*»); semblantment pel que fa a la essa sonora intervocàlica.

Altres punts discutibles del treball interpretatiu de l'obra de Fabra per part de Ginebra i Solà són les referències al sistema d'accents i de dièresis (p. 118), a les excepcions en l'apostrofació (p. 118), a les combinacions dels pronoms febles (p. 118), al sistema de relatius de la normativa (pp. 118-119). Però ara fóra massa llarg de fer-ne la rèplica punt per punt. Limitem-nos a comentar que no és indiferent —com creuen els autors— que la paraula *compte* s'hagi de pronunciar, segons Fabra, com a *comte* i no com a *conte*, fent cas de l'etimologia i de la claredat, ni que el mot *gràcia* hagi de rebre tractament de paraula trisíl·laba en comptes de bisíl·laba (p. 136, ap. 5.4), fent cas de la tradició i d'un enfocament prosòdico-ortogràfic coherent.

No creiem que sigui un detall discutible en la normativa fabriana, com afirmen Ginebra i Solà, la proliferació d'accents especials per a

diferenciar homònims (p. 144, ap. b), perquè és molt convenient evitar ambigüitats sistemàtiques o freqüents, ni tampoc creiem que en l'apostrofació sigui poc justificada l'excepció *la asimètria* i gens la de l'article o pronom *la* davant *(h)i/(h)u* àtones (p. 144, ap. c), per la mateixa raó.

És una explicació extemporània, és a dir no meditada, la de comparar la forma dialectal *veniva*, imperfet del verb *venir*, amb una idèntica forma en la conjugació italiana, i atribuir la no incorporació a la normativa de la variant *veniva* a una lliçó de «prudència i de respecte» per part de Fabra: l'italià té el seu sistema, basat en la seva tradició literària, i el català també té el seu, basat igualment en la seva tradició literària.

Semblantment, en el segon paràgraf de la p. 152 es fan afirmacions que caldria matisar, i a la p. 184 (ap. b) no s'explica bé el pleonasma de pronom relatiu i pronom feble en el següent exemple: *Van portar sis melons, dels quals només en van encetar dos*. Ambdós pronoms, el relatiu i el feble representen un mateix terme (concretament, *melons*), però hi ha tematització (a l'esquerra) del relatiu, la qual cosa obliga a fer-hi el pleonasma (vegeu el manual *Català complet* / 2, de Josep Ruaix, 2ª ed., Claret, Barcelona 2007, p. 137).

Afegim-hi que és certament discutible la crítica (p. 280) a la revista *Serra d'Or* quan aquesta defensava un català literari ric i tradicional enfront d'un català empobrit i poc genuí.

De segur que els autors agrairan que anotem alguns errors, descuits o badades de redacció (que caldria corregir en una eventual segona edició del llibre): on diu «Fabra partia d'unes dots personals excepcionals, sense les quals» (p. 74, línies 4-5), ha de dir «Fabra partia d'uns dots personals excepcionals, sense els quals» (semblantment, «les seves dots d'escriptor», p. 128, línia 7, ha de ser «els seus dots d'escriptor»; i «les seves dots excepcionals», p. 133, línia -3, ha de ser «els seus dots excepcionals»); on diu «A penes trobaríem cap obra major ni cap escrit menor de la seva primera època en què la fonètica no hi ocupi un lloc central» (p. 88, ap. 3.6, línies 6-8), ha de dir «... en què la fonètica no ocupi un lloc central» (encara que ja sabem que Solà intenta justificar aquestes duplicacions pronominals, és curiós que a la mateixa pàgina, més avall, hom escriu: «Exclusivament a la fonètica va dedicar el nostre autor un dels cursos orals que s'han conservat amb més fidelitat, el *Curset de fonètica* de l'any 1933, pres taquigràficament per Adolf Florensa, en què Fabra explicava un llibre paral·lel de Grammont aparegut aquell mateix any a França...», cas anàleg en què hom no fa pas la duplicació gramatical); on diu «... de caient popular» i hi afegia que...» (p. 92, ap. 4.2, línia 9), ha de dir «... de caient popular» i afegia que...» (quan *afegir* s'usa com a verb de narrador no ha de dur el pronom *hi*; de fet, més avall així ho fan els autors: «Lluïsa Julià ha analitzat detalladament l'operació i la qualifica amb paraules semblants: “La distància entre la traducció de Salvà i el text publicat és immensa”. I afegeix que els canvis “transformen el poema en un nou text literari” ...», p. 130); on diu «a qui li plaïa» (p. 93, línia 23), ha de dir «a qui plaïa»; on diu «... d'ideologia», cosa, hi afegeix, pròpia de tots els països...» (p. 96, línia 8) ha de dir «... d'ideologia», cosa, afegeix, pròpia de tots els països»; on diu «de portes endins ... i el de màxima diferenciació portes enfora» (p. 97, línies 7-9), ha de dir «de portes endins ... i el de màxima diferenciació de portes enfora»; on diu «tan o més practicada» (p. 99, línia 13), ha de dir «tant o més practicada»; on diu «Així, per aquests autors» (p. 99, línia 17), ha de dir «Així, per a aquests autors»; on diu «tecnicismes, vulgarismes, ergotismes» (p. 109, línia -3), ha de dir «tecnicismes, vulgarismes, mots d'argot»; on diu «Rull (2002)» (p. 192, línia 18), ha de dir «Rull (2004)»; on diu «Si el diccionari em defineix *delimitar* com “Fixar...”, si em defineix *distingir* com “Fer que...”, si em defineix *preguntar* com “Fer...”» (p. 201, ap. e, línies 3-10), ha de dir «Si el diccionari em defineix *delimitar* com a “Fixar...”, si em defineix *distingir* com a “Fer que...”, si em defineix *preguntar* com a “Fer...”» (de fet, els autors usen correctament *com a* més avall en casos anàlegs, pp. 214 i 215); on diu «hi ha de dir» (p. 202, línia 3), ha de dir «ha de dir»; on diu «al seu parer» (p. 203, línia -1), ha de dir «a parer seu»; on diu «Manuel de Garganta» (p. 218, línia 3), ha de dir «Miquel de Garganta».

Finalment, afegirem, a propòsit de la norma sobre el guionet dictada pel IEC, de la qual parlen Ginebra i Solà a les pp. 260-261, que nosaltres continuem formant part del que ells anomenen «alguns grups resistents que perseveren en la seva actitud de rebuig» no ben bé radical, sinó mirant d'acceptar la norma fins allà on el sentit comú ho permet, però que efectivament posaríem el guionet en termes com *secció filològicohistòrica* (p. 84, ap. e, línia 3), *funció sintacticose-*

màntica (p. 176, ap. 5.34, línia 16), *lèxic científicotècnic* (p. 240, línia -1), *construccions politicoculturals* (p. 284, línies 1-2), si bé agraïm als autors d'aquest llibre que concloquin aquest punt amb aquestes encertades paraules: «És cert que la reforma, com s'ha dit repetidament, contenia punts discutibles i millorables (que esperem que de mica en mica es vagin ajustant)» (p. 261). ♦

CARLES RIERA

10 anys del Diccionari

10 anys del Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans. 1995-2005 (Albert Aragonés, ed.)
Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les comarques centrals dels PPCC,
Alcancar 2007

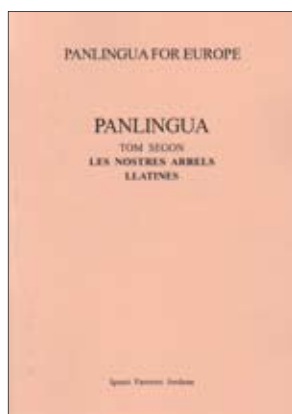
L'any 2005, amb motiu del desè aniversari del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIECI), es va fer a Tortosa una jornada d'estudi i reflexió sobre aquesta obra. L'acte va ser organitzat pel Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les comarques centrals dels Països Catalans. La majoria d'intervencions d'aquella jornada s'han recollit en un llibre (que conté, a més, una introducció de Carles Castellà) que pot servir per a conèixer amb més detall com és –i com hauria de ser, si més no en alguns aspectes– el diccionari normatiu. La primera aportació és una anàlisi tècnica del DIECI feta per Jordi Ginebra (Universitat Rovira i Virgili). L'estudi abraça dos àmbits: la planificació del corpus i la tècnica lexicogràfica. En aquesta aproximació, Ginebra no tan sols analitza el DIECI sinó que també, ocasionalment, el compara amb el *Diccionari general de la llengua*

catalana (DGLC) de Pompeu Fabra –referent immediat– i el *Diccionari manual de la llengua catalana* (Institut d'Estudis Catalans, 2001), ja que incorpora novetats respecte del DIECI. Àngela Buj i Lluís Gimeno (Universitat Jaume I) fan dues aproximacions a l'aportació de les Terres de l'Ebre, el Maestrat i la Plana a la lexicografia catalana. Buj fa un breu repàs dels autors més influents de les Terres de l'Ebre i del Maestrat, com Pere Labèrnia, Mn. Joaquim Garcia Girona o Mn. Joan Baptista Manyà; i se centra en l'estudi de dos personatges rellevants: Francesc Mestre i Noé i Carles Salvador (aquest darrer, destinat com a mestre a Benassal). El primer va publicar el *Vocabulari català de Tortosa*, vinculat a la tasca de recerca de mossèn Alcover (1915 i 1916); i el segon va publicar el *Petit vocabulari de Benassal* (1943). Buj analitza aquests treballs i els compara amb el *Diccionari català-valen-*

cià-balear (DCVB) –el primer– i amb el DIECI –el segon–. De la seva banda, Gimeno estudia les aportacions fetes per Mn. Joaquim Garcia Girona i Josep Pascual Tirado al DCVB, i en ressegueix el rastre en el DGLC i en el DIECI. També fa una aproximació a les aportacions d'aquests autors al món literari. Els estudis de Buj i Gimeno permeten copsar el grau d'influència dels autors ebrencs i maestratencs en mossèn Alcover i Fabra i, de retruc, el grau de presència i representativitat dels mots d'aquesta regió en els diccionaris catalans. Finalment, Xavier Rull analitza la presència de tecnicismes en el DIECI (hi fa un contrapunt a les crítiques que havia tingut el diccionari en aquest camp) i fa altres valoracions de caràcter més sociolingüístic relatives a l'equilibri territorial i a l'encaix dels diversos parlars en el llenguatge estàndard en general i en el diccionari normatiu en particular. ♦

XAVIER RULL

Les nostres arrels llatines i gregues

IGNASI FARRERES JORDANA,
Panlingua. Tom primer: Les nostres arrels gregues. Tom segon: Les nostres arrels llatines. Tom tercer: Les altres arrels de la llengua, edició privada, Mataró 2008.

Ignasi Farreres és un germà marista de la comunitat de Valldemia de Mataró. És llicenciat en filologia clàssica per la Universitat de Barcelona i ha fet de professor durant molts anys. Com a culminació d'un treball iniciat fa més de vint anys acaba de publicar *Panlingua*, el primer diccionari per arrels de la llengua catalana.

Panlingua consta de tres toms en què els mots catalans es troben ordenats per les arrels de procedència: les gregues ocupen el primer tom; les llatines, el segon; i les altres arrels (àrab, germànic, cèltic, etc.), el tercer.

Darrere d'aquests volums hi ha una filosofia pedagògica que l'autor explica de la manera següent: «*Panlingua* 'tota la llengua' és un treball adreçat als actuals escolars per al millor i més profitós coneixement de l'Europa que els tocarà viure com a adults, mitjançant l'aprofundiment de les arrels culturals que ens són comunes a partir de les paraules de la llengua.» Ignasi Farreres havia pensat publicar els volums il·lustrats amb dibuixos

que ajudaven a la comprensió del sentit de les diverses arrels d'on provenen els mots catalans, però aquesta idea, per problemes de caràcter editorial, finalment no va ser possible que arribés a bon port.

Vegem un exemple de la manera de procedir de *Panlingua*: mots que deriven de l'arrel grega *boreas* 'vent del nord'. Són *bòrees* 'vent del nord', *boreal* 'del nord, septentrional', *boira* 'broma baixa que segueix el vent del nord', *boirina* 'boira fina', *boirós* 'cobert de boira', *borrasca* 'vent fort d'hivern, mal temps amb neu, pedra o pluja', *borrascos* 'que causa borrasques', *borrufa* 'temps núvol i gelat', *borrufar* 'nevar i fer vent alhora'. Una nota cultural complementa l'article: «Segons la mitologia, el Bòrees personificat era aquell vent gèlid que baixa ràpid de les geleres eternes. Una rapidesa com d'alat. Els seus fills, els *borrades*, tenien també ales, sigui als talons, sigui a l'esquena. Llur característica és sens dubte la velocitat, però no pogueren escapar de les mans d'Hèrcules, que els matà per haver lluitat

contra les harpies... Hom diria que la imaginació creadora dels grecs és una *borrufa borrascosa*.»

Ens trobem davant l'obra d'un pedagog excel·lent que ha treballat de valent amb els diccionaris etimològics catalans de Joan Coromines i de Jordi Bruguera i amb els diccionaris de les llengües grega i llatina i ha presentat els resultats de la seva feina pacient ordenant els mots catalans a partir de les arrels d'on provenen.

El meu mestre, el gran lingüista Joan Coromines, entenia que les llengües mai no es poden explicar per si mateixes. Cada llengua forma part d'una constel·lació en què les realitats lingüístiques estan emparentades. Les llengües tenen una estructura de xarxa en què els mots que les componen van íntimament relacionats amb altres mots de la mateixa llengua i de moltes altres realitats lingüístiques. Tot plegat forma un món realment fascinant. *Panlingua* d'Ignasi Farreres és un treball que exemplifica d'una manera clara i pedagògica aquesta realitat. ♦

JOAN FERRER